

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА
дисципліни
“ПОРІВНЯЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ”
(для бакалаврів, магістрів)

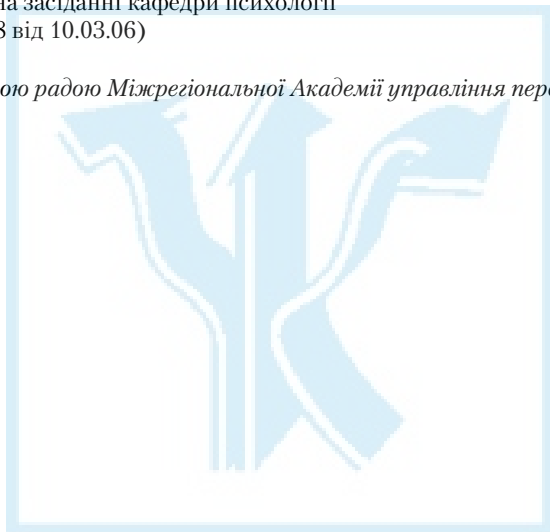
МАУП

Київ 2006

Підготовлено старшим викладачем кафедри медичної психології та психокорекції *Т. В. Шуповою*

Затверджено на засіданні кафедри психології (протокол № 8 від 10.03.06)

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом

МАУП

Шупова Т. В. Навчальна програма дисципліни “Порівняльна психологія” (для бакалаврів, магістрів). — К.: МАУП, 2006. — 12 с.

Навчальна програма містить пояснювальну записку, тематичний план, зміст дисципліни “Порівняльна психологія”, теми контрольних робіт, питання для самоконтролю, а також список літератури.

© Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2006

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Порівняльна психологія знаходиться на зламі біологічних і соціальних наук і посідає важливе місце в системі підготовки психолога.

Курс “Порівняльна психологія” розкриває процеси розвитку психіки у філо- та онтогенезі, а також питання щодо біологічних передумов антропогенезу. Мета курсу — сформувати у студентів знання з наукового розуміння загального процесу становлення та розвитку психіки, проблеми біологічного і соціального в поведінці, ролі біологічних детермінант у психіці.

Вивчення психологічних особливостей на тваринах, їх порівняння з особливостями людини дасть можливість майбутнім психологам підвищити професійну компетентність, усвідомити загальні та принципові відмінності у відображенні навколишнього світу, поведінки на різних рівнях філогенезу, якнайповніше розуміти передумови виникнення людської свідомості.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН дисципліни “ПОРІВНЯЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ”

№ пор.	Назва змістового модуля і теми
1	Змістовий модуль I. Порівняльна психологія в системі наук Предмет і завдання порівняльної психології
2	Змістовий модуль II. Загальна характеристика психічної діяльності тварин і людей
3	Вроджена і набута поведінка. Мотивація діяльності
4	Індивідуальна пам'ять і наuczіння тварин
5	Елементарне мислення тварин
6	Розвиток психічної діяльності тварин в онтогенезі
7	Змістовий модуль III. Основні форми поведінки
8	Репродуктивна поведінка
9	Організація угруповань тварин
10	Комунікативна поведінка
11	Змістовий модуль IV. Антропогенез
12	Еволюція психіки та антропогенез
Разом годин: 108	

ЗМІСТ
дисципліни

“ПОРІВНЯЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ”

Змістовий модуль I. Порівняльна психологія в системі наук

Тема 1. Предмет і завдання порівняльної психології

Спільне і відмінне у предметах, що вивчають поведінку та психіку тварин. Поняття “психіка” і “поведінка”. Місце порівняльної психології в системі наук. Методи зоопсихологічних досліджень (метод лабіринту, метод обхідного шляху, диференційоване дресування, метод проблемної клітки та ін.). Спостереження в порівняльній психології, експеримент як метод порівняльної психології тощо. Основні питання, що вивчаються порівняльною психологією.

Література [5; 10; 12; 21; 23]

Змістовий модуль II. Загальна характеристика психічної діяльності тварин і людей

Тема 2. Вроджена і набута поведінка. Мотивація діяльності

Вроджена і набута поведінка. Інстинкт. Фіксовані комплекси дій — одиниці інстинктивної поведінки. Внутрішні та зовнішні фактори інстинктивної поведінки. Вроджений пусковий механізм. Ключові подразники. Пластичність інстинктивної поведінки. Наслідкування. Роль наслідкування у становленні психіки.

Література [5; 6; 9–12; 21; 23]

Тема 3. Індивідуальна пам'ять і научіння тварин

Проблема інстинкту і научіння. Загальна характеристика процесу научіння. Навичка. Научіння і спілкування. Поетапне научіння засобом механізму “стимул — реакція”. Типи научіння. Латентне научіння. Імітаційне научіння. Евристичне научіння. Імпринтинг.

Література [6; 7; 11; 22]

Тема 4. Елементарне мислення тварин

Пластичність научіння. Форми індивідуально-приспосувальної діяльності. Диференційовані умовні рефлекси. Когнітивні процеси. Визначення поняття “мислення тварин”. Методика вивчення мис-

лення тварин. Вивчення здібностей тварин до узагальнення та абстрагування. Здібність тварин до символізації.

Література [4–8; 17]

Тема 5. Розвиток психічної діяльності тварин в онтогенезі

Роль генетичних аспектів у науці про поведінку. Розвиток психічної діяльності у пренатальному періоді. Пренатальний розвиток рухової активності, сенсорних можливостей та елементів спілкування. Особливості постнатального розвитку поведінки тварин. Пізнавальні аспекти раннього постнатального періоду. Ранні форми спілкування. “Дослідницька” поведінка та орієнтація. Розвиток психічної діяльності в ювенільному періоді. Удосконалення рухової активності та формування спілкування в іграх тварин. Пізнавальне значення ігрової активності. Порівняльно-психологічні аспекти ігор тварин і людей.

Література [2; 6; 8; 10; 11]

Змістовий модуль III. Основні форми поведінки

Тема 6. Репродуктивна поведінка

Репродуктивна поведінка і статевий відбір. Фізіологічні основи статевої поведінки. Вплив гормонів і подразників на статеvu поведінку. Піклування про потомство у тварин і людей.

Література [4; 9; 10; 12]

Тема 7. Організація угруповань тварин

Угруповання тварин. Територіальна поведінка. Життєвий простір. Індивідуальна дистанція. Популяції тварин. Циклічні та спонтанні міграції тварин і фактори, що регулюють міграційну активність.

Література [4; 9; 10; 12]

Тема 8. Комунікативна поведінка

Поняття про комунікативну поведінку. Домінування та ієрархія в угрупованнях тварин і людей. Поведінка в конфліктних ситуаціях. Дослідницька поведінка. Агресивна та альтруїстична поведінка. Типи спільностей. Взаємодія індивідів у спільностях. Регуляція довільної поведінки — знаки та мови.

Література [4; 9; 11; 12; 18; 19]

Змістовий модуль IV. Атропогенез

Тема 9. Еволюція психіки та антропогенез

Елементарна сенсорна психіка. Рухова активність та елементарна просторова орієнтація. Перцептивна психіка. Психічне відображення на рівні перцептивної психіки. Проблема інтелекту тварин. Здібність до самовпізнання. Здібність тварин до оцінювання знань і намірів інших особин. “Соціальні знання” і життя у спільнотах. Людина і примати. Шлях до людини: роль середовища і поведінки. Порівняльна морфологія поведінки.

Література [1; 6; 10; 14; 15; 18; 20]

ТЕМИ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ

1. Порівняльна психологія як галузь психологічної науки.
2. Методи вивчення психіки тварин і людини.
3. Найвидатніші зоопсихологи та етологи, їх внесок у розвиток порівняльної психології.
4. Внутрішні та зовнішні фактори інстинктивної поведінки.
5. Інстинктивна поведінка і навчання на різних рівнях філогенетичного розвитку.
6. Імпринтінг та його роль у житті тварин.
7. Вироблення умовного рефлексу в досліджах І. Павлова.
8. Оперантна поведінка в досліджах Б. Скінера.
9. Роль наслідування у становленні психіки.
10. Розвиток психічної діяльності у пренатальному періоді.
11. Особливості постнатального розвитку поведінки тварин.
12. Розвиток психічної діяльності в ювенільному періоді.
13. Пізнавальне значення ігрової активності.
14. Основні форми поведінки тварин.
15. Різновиди мотиваційної поведінки тварин.
16. Індивідуальна пам'ять і навчання як функції головного мозку.
17. Здібність тварин до узагальнення, абстрагування та символізації.
18. Комунікативна поведінка тварин.
19. Психічне відображення і поведінка на стадії елементарної сенсорної психіки.
20. Психічне відображення і поведінка на стадії перцептивної психіки.
21. Психічне відображення і поведінка на стадії інтелекту.

22. Співвідношення генетичних факторів і факторів середовища в індивідуальному розвитку поведінки.
23. Репродуктивна поведінка.
24. Піклування про потомство.
25. Територіальний принцип створення угруповань тварин.
26. Угруповання тварин, побудовані за принципом домінування.
27. Популяції тварин та їх структура. Міжпопуляційні стосунки.
28. Міграції тварин, їх класифікація.
29. Перші люди, основні етапи становлення людини.
30. Сім'я людини. Чинники виникнення сім'ї як одиниці людської спільноти.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Предмет і завдання порівняльної психології.
2. Спільне і відмінне між порівняльною психологією, зоопсихологією та етологією.
3. Відмінності в розвитку і становленні порівняльної психології та зоопсихології.
4. Поняття “психіка” і “поведінка”.
5. Зв'язок між порівняльною психологією та іншими психологічними науками.
6. Зв'язок між порівняльною психологією та біологічними науками.
7. Основні питання, які вивчає порівняльна психологія.
8. Методи вивчення психіки тварин і людини.
9. Сплануйте проведення спостереження: вкажіть тему, мету, завдання, умови, вид тварин, якими способами фіксації даних користуватиметесь.
10. Сплануйте проведення експерименту у лабіринті: вкажіть тему, мету, завдання, умови, вид тварин, якими способами фіксації даних користуватиметесь.
11. Сплануйте проведення експерименту за “методом обхідного шляху”: вкажіть тему, мету, завдання, умови, вид тварин, якими способами фіксації даних користуватиметесь.
12. Сплануйте проведення експерименту за “методом проблемної клітки”: вкажіть тему, мету, завдання, умови, вид тварин, якими способами фіксації даних користуватиметесь.

13. Імпринтінг.
14. Вроджена і набута поведінка.
15. Що таке інстинкт?
16. Внутрішні фактори інстинктивної поведінки.
17. Відмінності інстинктивної і набутої поведінки.
18. Зовнішні фактори інстинктивної поведінки.
19. Фази інстинктивної поведінки.
20. Вроджений пусковий механізм.
21. Пластичність інстинктивної поведінки.
22. Охарактеризуйте ключові подразники.
23. Вироблення умовного рефлексу в дослідах І. Павлова.
24. Оперантна поведінка в дослідах Б. Скінера.
25. Научіння. Загальна характеристика процесу научіння.
26. Види научіння.
27. Роль наслідування у становленні психіки.
28. Розвиток психічної діяльності у пренатальному періоді.
29. Пренатальний розвиток рухової активності.
30. Пренатальний розвиток сенсорних можливостей.
31. Пренатальний розвиток елементів спілкування.
32. Особливості постнатального розвитку поведінки тварин.
33. Ранні форми научіння.
34. Сутність дресирування.
35. Що таке навик?
36. Що таке звикання?
37. Сутність імітації як процесу навчання.
38. Ранні форми спілкування.
39. Дослідницька поведінка та орієнтація.
40. Розвиток психічної діяльності в ювенільному періоді.
41. Пізнавальне значення ігрової активності.
42. Порівняльно-психологічні аспекти ігор тварин і людей.
43. Репродуктивна поведінка тварин і статевий відбір.
44. Репродуктивні цикли тварин.
45. Піклування про потомство у тварин.
46. Угрупування тварин, їх ознаки. Скупчення тварин.
47. Територіальна поведінка.
48. Домінування та ієрархія.
49. Феномен “переадресованої агресії”.
50. Дослідницька поведінка.

51. Агресивна та альтруїстична поведінка.
52. Поведінка в конфліктних ситуаціях.
53. Популяція та їх структура.
54. Індивідуальна дистанція та індивідуальна ділянка.
55. Міграції тварин.
56. Поняття спонукання. Моделі мотиваційної поведінки тварин.
57. Міжпопуляційні взаємодії.
58. Фізіологічні основи мотивації.
59. Гено- і фенотип поведінки.
60. Феномени генетичної та індивідуальної пам'яті.
61. Пам'ять і наučіння як функції головного мозку.
62. Роль генотипу у формування здібності до "розумової" діяльності.
63. Структурно-функціональні основи пам'яті.
64. Види пам'яті.
65. Залежність мозку від властивостей зовнішнього середовища.
66. Форми індивідуально-приспосовувальної діяльності.
67. Диференційовані умовні рефлексії.
68. Визначення поняття "мислення тварин".
69. Методики вивчення мислення тварин.
70. Вивчення здібностей тварин до узагальнення та абстрагування.
71. Опис "інсайту" в досліджах В. Келера.
72. Індивідуальні відмінності в когнітивних здібностях тварин.
73. Здібність тварин до символізації.
74. Регуляція довільної поведінки.
75. Організованість поведінки та індивідуальна дистанція.
76. Взаємодія індивідів у спільностях.
77. Основні концепції періодизації психічного розвитку у філогенезі.
78. Психічний розвиток на стадії елементарної сенсорної психіки.
79. Психічний розвиток на стадії перцептивної психіки.
80. Проблема інтелекту тварин.
81. Елементи свідомості тварин.
82. Здібність тварин до самовпізнання.
83. "Соціальні знання" і життя у спільностях.
84. Елементи еволюції нервової системи та їх зв'язок з еволюцією поведінки.
85. Шлях до людини: роль середовища і поведінки.

86. Опишіть перших людей.
87. Відмінності спільностей тварин і людської спільності.
88. Чинники становлення сім'ї людини.
89. Становлення та розвиток мови людини.
90. Сучасні демографічні проблеми людства.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Основна

1. *Бондаренко Л. Й.* Основные этапы человеческого сознания. — К.: Выща шк., 1979.
2. *Вопросы зоопсихологии, этологии и сравнительной психологии* / Под ред. К. З. Фабри. — М.: Мир, 1975.
3. *Грин Н., Стаут У., Тейлор Д.*: В 3 т. / Биология. — М.: Мир, 1990.
4. *Дьюсбери Д.* Поведение животных. — М.: Мир, 1982.
5. *Зорина З. А., Полетаева И. И.* Зоопсихология. Элементарное мышление животных. — М., 2001.
6. *Леонтьев А. Н.* Проблемы развития психики. — М., 1981.
7. *Правоторов Г. В.* Зоопсихология для гуманитариев. — Новосибирск, 2001.
8. *Сравнительная психология: Хрестоматия.* — СПб.: Питер, 2004.
9. *Тиннберген Н.* Поведение животных. — М.: Мир, 1973.
10. *Туриніна О. Л., Сердюк Л. З.* Порівняльна психологія. — К.: МАУП, 2005.
11. *Фабри К. З.* Основы зоопсихологии. — М., 1976.
12. *Шовен Р.* Поведение животных. — М.: Мир, 1972.
13. *Яблоков А. В.* Актуальные проблемы биологической науки. — М.: Просвещение, 1984.

Додаткова

14. *Бернштейн Н. А.* Очерки по физиологии движений и физиологии активности. — М.: Медицина, 1966.
15. *Брушлинский А. В.* О природных предпосылках психического развития человека. — М.: Знание, 1977.
16. *Войтонис Н. Ю.* Предыстория интеллекта. — М.; Л.: Изд-во АН СССР, 1949.
17. *Ладыгин-Котс Н. Н.* Предпосылки человеческого мышления. — М., 1965.
18. *Мак-Фарленд Д.* Поведение животных. — М.: Мир, 1988.

19. *Менинг О.* Поведение животных. — М.: Мир, 1982.
20. *Тих Н. А.* Предыстория общества. — Л.: Изд-во ЛГУ, 1970.
21. *Хайнд Р.* Поведение животных. — М.: Мир, 1975.
22. *Чайченко Г. М.* Зоопсихологія та порівняльна психологія. — К., 1992.
23. *Чусов Ю. Н.* Физиология человека. — М.: Просвещение, 1981.

ЗМІСТ

Пояснювальна записка	3
Тематичний план дисципліни “Порівняльна психологія” ...	3
Зміст дисципліни “Порівняльна психологія”	4
Теми контрольних робіт	6
Питання для самоконтролю.....	7
Список літератури.....	10

Зам. № ВКЦ-2739

Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)
03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП